

JAN KOCHEL

Wydział Teologiczny, Uniwersytet Opolski

<https://orcid.org/0000-0002-0399-6056>

Pasja biblijnych poszukiwań

Silvano Fausti SJ (1940–2015) –
kierownik duchowy i spowiednik kard. C.M. Martiniego

Passion of Biblical Search. Silvano Fausti SJ (1940–2015) –

Spiritual Director and Confessor Cardinal C.M. Martini

Abstract

The article presents the life and work of Silvano Fausti – an Italian biblical scholar, philosopher and theologian; co-founder of the community of brothers and lay families in Villapizzone (Milan) and spiritual director and confessor Cardinal C.M. Martini. His passion for biblical search has resulted in an impressive output of publications that promote the ancient *lectio divina* practice, catechetical reading of the Holy Scriptures – narrative catechesis and discernment of vocations according to Ignatian spirituality. The community of brothers and lay people in Villapizzone and many other communities that practice the personal and communal reading of the Bible benefit from this achievement. The *lectio divina* method, originally practiced in the monastic environment, has now become available to all believers in Christ – the Word of Life. The meditative reading of the Holy Scriptures is the living experience of many clergymen and lay people, an authentic gift of God, without which Christians would not be able to read, meditate, pray and live the Word. Exercising in listening to the word of God makes it easier to get to know the “case of Jesus of Nazareth” (Acts 10:38), enhances the research passion (“catching/tracking” in the Bible), that is, proper interpretation and updating of the message of salvation.

Keywords: Holy Scriptures, Silvano Fausti, *lectio divina*, narrative catechesis.

Abstrakt

Artykuł prezentuje życie i twórczość Silvano Faustiego – włoskiego biblisty, filozofa i teologa; współzałożyciela wspólnoty braci zakonnych i świeckich rodzin w Villapizzone (Mediolan) oraz duchowego kierownika i spowiednika kard. C.M. Martiniego. Jego pasja biblijnych poszukiwań zaowocowała

imponującym dorobkiem publikacji, które propagują starożytną praktykę *lectio divina*, katechetyczną lekturę Pisma Świętego – katechezę narracyjną oraz rozeznawanie powołania według duchowości ignacjańskiej. Z tego dorobku korzysta wspólnota braci zakonnych i świeckich w Villapizzone oraz wiele innych wspólnot, które praktykują osobistą i wspólnotową lekturę Biblii. Metoda *lectio divina*, pierwotnie praktykowana w środowisku zakonnym, dzisiaj stała się dostępna dla wszystkich wierzących w Chrystusa – Słowo Życia. Medytacyjna lektura Pisma Świętego jest żywym doświadczeniem wielu osób duchownych i świeckich, autentycznym darem Boga, bez którego chrześcijaństwo nie potrafiloby czytać, rozważać, modlić się i żyć Słowem. Ćwiczenie się w słuchaniu słowa Bożego ułatwia poznanie „sprawy Jezusa z Nazaretu” (Dz 10,38), wzmacnia pasję badawczą („łowienie/tropienie” w Biblii), czyli właściwą interpretację i aktualizację orędzia zbawienia.

Słowa kluczowe: Pismo Święte, Silvano Fausti, *lectio divina*, katecheza narracyjna.

O. Silvano Fausti – jezuita, filozof, biblista i teolog – należał do najbardziej znaczących postaci posoborowego katolicyzmu we Włoszech. Był współzałożycielem wspólnoty braci zakonnych i świeckich rodzin w Villapizzone; przez lata był też duchowym kierownikiem i spowiednikiem kard. C.M. Martiniego († 2012), arcybiskupa Mediolanu. O. Fausti w jednym z wywiadów złożył intrygujące wyznanie: „Byłem filozofem, ale stałem się jako «łowca» w Biblii (*sono diventato cacciatore di frodo nella Bibbia*)”¹. Czyżby chodziło o pasję badawczą, o „odkrywanie” właściwej interpretacji i aktualizacji orędzia biblijnego? O poszukiwanie tego, co najcenniejsze, i wprowadzanie tych cennych „łupów” na peryferia współczesnego świata?

Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej *Interpretacja Biblii w Kościele* przypomina: „Biblia jako spisane Słowo Boże ma bogactwo znaczeniowe, którego nie można w pełni uchwycić i uwięzić w żadnej teologii systematycznej. Jedną z głównych funkcji Biblii jest rzucenie poważnego wyzwania systemom teologicznym i nieustanne przypominanie ważnych aspektów Bożego objawienia i rzeczywistości ludzkiej, które czasem były zapomniane lub zaniedbane w wysiłkach systematycznej refleksji (...). Naukowe studium Biblii nie może się izolować od badań teologicznych ani od doświadczenia duchowego i rozeznania Kościoła. Egzegeza wydaje najlepsze owoce wtedy, kiedy jest dokonywana w kontekście żywej wiary społeczności chrześcijańskiej ukierunkowanej na zbawienie całego świata” (IBK III, D/4)².

Doskonale rozumiał te różne punkty widzenia i konieczność współpracy w poszukiwaniach biblijnych o. Fausti. Jego interpretacja i aktualizacja pobudzała innych do stawiania tekstom natchnionym ważnych pytań i pomagała odkrywać ich „znaczenie i płodność” w spotkaniu słowa wiary i słowa życia.

¹ Por. S. FAUSTI, *Sogni, allergie, benedizioni*, Roma 2013.

² *Interpretacja Biblii w Kościele. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej z komentarzem biblistów polskich*, Warszawa 1999 (dalej: IBK).

1. Życie, twórczość i dziedzictwo pastoralne

W Polsce Silvano Fausti SJ znany jest z bardzo popularnych duchowych i pastoralnych komentarzy biblijnych, tłumaczonych przez dwa katolickie wydawnictwa: franciszkański „Bratni Zew” i paulistowską „Edycję św. Pawła”. Pierwsi przetłumaczyli komentarze do wszystkich czterech Ewangelii i Dziejów Apostolskich, a drudzy do Ewangelii: Mateusza, Marka i Łukasza³. Pasja badawcza owego „łowcy biblijnego” udzieliła się więc też polskim czytelnikom.

Całe życie włoskiego jezuita było niezwykle barwne, niekonwencjonalne i stale przeniknięte chrześcijańską nadzieją i optymizmem. Wyznał z dziecięcą ufnością: „Jestem optymistą co najmniej z pięciu powodów: entuzjazmu młodych ludzi, którzy bez wątpienia [żyją] lepiej niż my; Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka; [możliwości] stworzonych przez tych, którzy [wcześniej] generowali tylko potworne wojny; zjednoczonej Europy, która, jeśli chodzi o wspólną politykę społeczną, będzie miała doskonałe efekty w sprawie nowego podejścia do stosunków międzynarodowych; wspólnej świadomości, że nasz świat jednoczy wszystkich w jednym przeznaczeniu: na lepsze lub na gorsze; i wreszcie [nowych] technologii, które, jeśli będą stosowane, również otworzą interesujące perspektywy”⁴. Ten proroczy zastrzyk zaufania, który wybrzmiał w słowach o. Faustiego, może okazać się, zwłaszcza dla współczesnych chrześcijan, prawdziwym wyzwaniem, by „zawsze być gotowym odpowiedzieć każdemu, kto zażąda uzasadnienia [ich] nadziei” (por. 1 P 3,15 – wg BP).

Ojciec Silvano urodził się w 1940 r. Wcześniej odkrył powołanie do służby Bożej według charyzmatu św. Ignacego Loyoli. Po przejściu formacji zakonnej przyjął święcenia kapłańskie, a później kontynuował studia z filozofii i teologii, które zwieńczył doktoratem z fenomenologii języka na Uniwersytecie w Monastyrze (Niemcy). Tam też podjął wykłady z teologii systematycznej. Podejmował ponadto funkcje i zadania w placówkach jezuickich w różnych krajach, by w końcu osiąść na przedmieściu Mediolanu (ferma Villapizzone) i tam założyć wspólnotę, która poświęciła się medytacji i rozpowszechnianiu słowa Bożego oraz działalności formacyjnej pośród osób i rodzin, wspierających ludzi na „zakręcie życia”

Przez ponad trzydzieści lat o. Silvano był dla członków wspólnoty Villapizzone kierownikiem duchowym i liderem. Przepowiadane przez niego słowo Boże było pierwszym

³ Por. S. FAUSTI, *Wspólnota czyta Ewangelię według św. Łukasza*, Częstochowa 2006; TENŻE, *Wspólnota czyta Ewangelię według św. Mateusza*, Częstochowa 2007; TENŻE I IN., *Wspólnota czyta Ewangelię według św. Marka*, Częstochowa 2017; TENŻE, *Rozważaj i głos Ewangelię. Katecheza narracyjna Ewangelii według św. Marka*, Kraków 2008; S. FAUSTI, V. CANELLA, *Rozważaj i głos Ewangelię według św. Mateusza. Ewangelia do czytania, słuchania, modlenia się i dzielenia*, Kraków 2016; S. FAUSTI, V. CANELLA, *Rozważaj i głos Ewangelię według św. Łukasza. Ewangelia do czytania, słuchania, modlenia się i dzielenia*, Kraków 2015; S. FAUSTI, *Rozważaj i głos Ewangelię. Wspólnota czyta Ewangelię według św. Jana*, Kraków 2015; TENŻE, *Dzieje Apostolskie. Rozdziały 1–9. Komentarz duchowy*, t. I, Kraków 2015; TENŻE, *Dzieje Apostolskie. Rozdziały 10–18. Komentarz duchowy*, t. II, Kraków 2016; TENŻE, *Dzieje Apostolskie. Rozdziały 19–28. Komentarz duchowy*, t. III, Kraków 2017.

⁴ S. FAUSTI, *Sogni, allergie, benedizioni*, s. 13n.

pokarmem (słowem Życia) i inspiracją do wprowadzania słowa Bożego w życie (por. Łk 8,21; 11,28; Mt 7,24).

Silvano Fausti wdrażał swoich współbraci zakonnych i świeckich (poszukujących i pogubionych) w duchową i medytacyjną lekturę Pisma Świętego (wg starożytnej metody *lectio divina*). Z tych spotkań zrodził się cykl spotkań biblijnych pt. „Wspólnota czyta Ewangelię według (...) [Marka, Mateusza, Łukasza, Jana]” O. Silvano w swym życiu wiernie realizował charyzmat św. Ignacego Loyoli, praktykując osobiste ćwiczenia duchowne (rozeznawanie) i wdrażając w nie innych. Był wiernym „świadkiem i służą słowa Bożego” (Łk 1,2). Z niezwykłą pasją i kompetencją (egzegetyczną) oraz intuicją pastoralną wprowadzał duchownych swoich uczniów w tajniki Księgi Życia. Szczególnie preferował jedną z metod czy podejść w interpretacji Pisma Świętego, tj. analizę narratywną, stąd też niektóre jego rozważania miały podtytuł: „Katechezy narracyjne”

Włoski biblista miał świadomość, że są różne poziomy czytania tekstu Pisma Świętego, dlatego pożyteczne będzie ukazać zasadnicze różnice między naszą metodą katechetyczną, która ma charakter doktrynalny, a katechezą biblijną o charakterze narracyjnym:

1. Katecheza doktrynalna przekazuje znajomość wiary za pomocą pojęć, definicji i rozumowań. Metoda narracyjna opowiada historię z wydarzeniami i reakcjami, wspomnienie, które przekazuje się poprzez opowiadanie.
2. Pierwsza bez drugiej pozbawiona jest treści i nie respektuje „metody” samego objawienia żydowsko-chrześcijańskiego, które ma charakter historyczny.
3. Pierwsza prowadzi do przyjęcia tego, co zostało zrozumiane, pomijając resztę, co niejednokrotnie prowadzi do zapomnienia wszystkiego. To bowiem, co wchodzi do głowy, a nie przechodzi przez serce, nie może być rozważane (*ri-cordato* – przeniesione do serca!). Druga natomiast wprowadza do serca fakt z jego szczegółami; jeśli nawet nie zostaną one zrozumiane, to jednak są zachowane, konfrontowane, rozważane i przyswajane z miłością (por. Maryja: Łk 2,19. 50n). Podczas gdy ideę należy zrozumieć, to fakt należy przypomnieć sobie, a rozumie się go, gdy się go przeżywa.
4. Katecheza doktrynalna jest uwarunkowana kulturowo; każda idea rozumiana jest przez tego, kto posiada taką samą kulturę jak ten, kto ją wyraża. Metoda narracyjna natomiast jest w pewien sposób niezależna od kultury: fakty mówią same za siebie, niezależnie od wszelkiej kultury, i mogą być przekazywane w słowach pierwotnych – jak narodziny – śmierć, jedzenie – post, dzień – noc, światło – ciemność, życie – śmierć... itp. – które posiadają uniwersalne znaczenie. Faktycznie noc jest ciemna dla wszystkich, tak jak słońce oświeca i woda obmywa wszystkich...
5. Katecheza doktrynalna zakłada teoretyczną znajomość wykładanego zagadnienia. Narracyjna natomiast jest doświadczeniem opowiadającego.

6. Pierwsza prowadzi do poznania statycznego, opartego na pojęciach, jest jakby martwa. Druga do poznania żywego, zmiennego i dynamicznego, które nieustannie wzrasta w miarę pogłębiającego się doświadczenia.
7. Pierwsza katecheza ogranicza się jedynie do przekazania wiadomości; druga stanowi także komunie osobową, włącza w relację z opowiadającym i jego wspomnieniem, jednoczy z tym, który przed nim rozważał i opowiadał, włączając się w ten sposób w łańcuch tych osób, które po raz pierwszy widziały opowiadane zdarzenie.
8. Pierwsza, przemawiając jedynie do umysłu, zarezerwowana jest dla ludzi wykształconych; druga, przemawiając do serc, przeznaczona jest dla ludzi prostych.
9. Pierwsza posiada dwa wymiary: idea jest obrazem, który, jeśli jest odpowiedni, pojmuje się mniej lub bardziej natychmiast i na tym wszystkim się kończy. Druga posiada trzy wymiary: fakty stanowią niezbywalny czynnik rzeczywistości, w którą wchodzi się stopniowo coraz głębiej.
10. W katechezę doktrynalną wchodzi się w tym celu, aby wyuczyć się jej raz na zawsze, a potem pozostawia się ją na uboczu. W narracyjnej natomiast dostrzega się każdorazowo inny aspekt wraz ze wzrostem mądrości przepętnionej miłością.
11. W pierwszym przypadku mamy jakby do czynienia z obowiązkową szkołą; gdy ktoś ją już ukończył, nie ma obowiązku do niej powracać (...); w drugiej jest tak, jak w życiu: im bardziej się poznaje, goręcej się pragnie.
12. Pierwszy rodzaj katechezy niesie ze sobą ryzyko zobojętnienia, a jej rezultatem jest nuda (...). Druga natomiast jest czerpaniem ze źródła zawsze świeżej wody. Powtarzanie nie tylko nie prowadzi do zmęczenia, ale wysubtelniając smak, nadaje wspomnieniu pełne jego zabarwienie...
13. Katecheza doktrynalna stawia sobie za cel „udowodnienie”, aby skłonić rozum do zgody, niesie więc ryzyko odebrania wolności koniecznej do aktu wiary. Druga natomiast pragnie „ukazać”, aby otworzyć na przyjęcie nowego doświadczenia.
14. Pierwsza przedstawia zbiór doktrynalny i moralny, który uważa za rozsądny i konsekwentny. Druga ma na celu zaofiarcowanie człowiekowi osobowej relacji z Bogiem, podobnej do tej, jaką posiada ktoś, kto wspominając, opowiada i odwołuje się do odpowiedzialności słuchaczy, aby uczestniczył w jego dialogu.
15. Pierwsza, przekazując mniej lub bardziej abstrakcyjne idee, nie pobudza do działania, chyba tylko pośrednio. Druga przytacza przykłady, które ze swej strony wywierają wpływ. Człowiek bowiem postępuje zgodnie z posiadanymi wspomnieniami⁵.

⁵ S. FAUSTI, *Rozważaj i głos Ewangelii. Katecheza narracyjna Ewangelii według św. Marka*, s. 10–12.

Katecheza narracyjna nawiązuje do nauczania Jezusa i Kościoła pierwotnego oraz nauczania Ojców Kościoła, którzy przekazywali żywe słowo Boże, a we wspomnieniu-opowiadaniu aktualizuje historię zbawienia. Ta forma przepowiadania nawiązuje do narratywnego podejścia w interpretacji Pisma Świętego: „Egzegeza narracyjna proponuje metodę zrozumienia i komunikowania orędzia biblijnego, która odpowiada formie opowiadania i świadectwa, podstawowej modalności komunikacji pomiędzy ludźmi, charakterystycznej dla Pisma Świętego” – przekonują autorzy dokumentu *Interpretacja Biblii w Kościele* (IBK B,2)⁶. Dokument w przypadku takiego podejścia w interpretacji Biblii każe rozróżnić metody analizy od refleksji teologicznej. O. Fausti umiejętnie umiał to czynić. Był wnikliwym egzegetą i wrażliwym katechetą. Rzeczywiście w praktyce realizował powyższe założenia właściwej katechezy narracyjnej, która miała na celu „zaofiarowanie człowiekowi osobowej relacji z Bogiem”

O. Fausti wytrwale opowiadał, świadczył i służył Słowu Życia w autentycznej wspólnocie wiary. Jak autor Pierwszego Listu Świętego Jana, przekonywał: „[Opowiadam] wam o tym, co było od początku. O tym, co słyszeliśmy i widzieliśmy na własne oczy, co oglądaliśmy i dotykaliśmy własnymi rękami – o Słowie Życia” (1 J 1,1). Stąd też inne komentarze nosiły podtytuł: „Ewangelie do czytania, słuchania, modlenia się i dzielenia”. Słowo czytane, rozważane i przemodlone ożywiało wszystkich we wspólnocie, którą animował o. Silvano. Słowo Życia miało pierwsze miejsce, do niego też wszystko prowadziło, a wszyscy, którzy Je przyjmowali, otrzymywali „moc, by się stawać dziećmi Bożymi” (J 1,12).

Silvano Fausti był autorem kilkudziesięciu książek opublikowanych zwłaszcza we włoskich wydawnictwach: Ancora, EDB i San Paolo, przetłumaczonych później na wiele języków. W większości są to medytacje i komentarze do różnych ksiąg biblijnych w rytmie *lectio divina*, prowadzone we wspólnocie Villapizzone czy kościele *San Fedele* (Wszystkich Świętych) w Mediolanie. Są one odzwierciedleniem żywej mowy, świadectwa i dzielenia się wiarą.

Obok wspomnianych wyżej komentarzy do czterech Ewangelii i Dziejów Apostolskich, odnajdujemy wybór medytacji podejmujących różne tematy teologiczne i duszpasterskie, np. *Jaka przyszłość czeka chrześcijaństwo? List do Sylasa*⁷. Jest to współczesne wyzwanie do dawania świadectwa napisane w formie listu, skierowane do jednego z uczniów św. Pawła – Sylasa (por. Dz 15,22-34; 16,37n). Podobną formę literacką, nawiązującą do listów św. Pawła, przyjęły inne opracowania autora, np. *Wolność dzieci*

⁶ Por. S. SZYMIK, *Podstawowe aspekty analizy narracyjnej tekstu biblijnego*, RBL 49 (1996), s. 90–103; TENŻE, *Metoda narracyjna jako propozycja dialogu z tekstem*, w: W. PIKOR (red.), *Język Biblii. Od słuchania do rozumienia*, Kielce 2005, s. 11–20; W. PIKOR (red.), *Przypowieści Jezusa. Narracyjny klucz lektury*, Kielce 2011; Z. PAWŁOWSKI, *Co robi Jezus w domu bogatego celnika (Łk 19,1-10). Analiza narracji w lekturze Biblii*, AK 154 (2010), nr 1, s. 70–86; E. BIEMMI, *Narracyjny wymiar katechezy. Zarys problematyki*, w: A. KRÓLIKOWSKA (red.), *Narracyjny wymiar edukacji chrześcijańskiej*, Kraków 2012, s. 13–23; R. TONELLI, *La narrazione come proposta per una nova evangelizzazione*, Roma 2012; J. KOCHEL, *Katecheza misyjna w Ewangelii Łukasza i Dziejach Apostolskich. Biblijno-katechetyczne studium narracyjne*, Opole 2013.

⁷ S. FAUSTI, *Lettera a Sila. Quale futuro per il cristianesimo?*, Milano 2017 (tłum. pol.: *Jaka przyszłość czeka chrześcijaństwo? List do Sylasa*, Kraków 2008).

*Bożych. Komentarz do Listu do Galatów*⁸ czy *Kres czasu. Lectio w oparciu o Pierwszy List do Tesaloniczan*⁹.

W rytmie ćwiczeń ignacjańskich powstały również inne opracowania o. Silvano Faustiego¹⁰. Jego zaproszenie do wspólnotowej lektury Pisma Świętego jest – zgodnie z zaleceniem soborowym – otwarte na wszystkich (por. KO 21–26). Wspólna lektura jest zawsze otwarta na wymianę doświadczeń, wymaga jednak stałości, zaufania i pozytywnego nastawienia ze strony wszystkich uczestników praktyki *lectio divina* we wspólnocie chrześcijańskiej¹¹.

Biblia – zdaniem S. Faustiego – nie jest chlebem dla pobożnych, erudytów czy możnych. Jej lektura musi być „laicka” z religijnego, naukowego i politycznego punktu widzenia, tzn. dostępna dla wszystkich¹². Lekturze religijnej, służącej potwierdzeniu własnych przekonań, systematycznie zaprzecza sam tekst (por. Pwt 30,10–14)¹³. Biblia nie jest dowodem rzeczowym dla uzasadnienia bezspornych doktryn, lecz słowem żywym, ostrym i skutecznym (por. Hbr 4,12; Ef 6,17; Ap 19,15), które interpretuje życie konkretnego człowieka. „Bóg z biblijnej tradycji nie ma ochoty mieszkać w naszych ideach wymyślanych przez możnych i opakowywanych przez mądrych w przyzwoitą formę. Żadnemu z rządzących tym światem nie było dane poznać boskiej mądrości, przygotowanej przed wiekami dla naszej chwały. Gdyby ją poznali, to nie ukrzyżowaliby Pana chwały (por. 1 Kor 2,6–8)” – przekonywał o. Silvano¹⁴.

⁸ TENŻE, *La libertà dei figli di Dio. Commento alla Lettera dei Galati*, Milano 2010 (tłum. pol.: *Wolność dzieci Bożych. Komentarz do Listu do Galatów*, Kraków 2008).

⁹ TENŻE, *La fine del tempo. Lectio sulla prima lettera ai tessalonesi*, Milano 2005 (tłum. pol.: *Kres czasu. Lectio w oparciu o Pierwszy List do Tesaloniczan*, Kraków 2014).

¹⁰ POR. TENŻE, *L'Idiozia. Debolezza di Dio e salvezza di l'uomo*, Milano 2001 (tłum. pol.: *Głupota krzyża. Słabość Boga i zbawienie człowieka*, Kraków 2014); L. ACCATTOLI, S. FAUSTI, *Beatitudini per il giovani*, Milano 2003; S. FAUSTI, *Occasione e tentazione*, Milano 2005 (tłum. pol.: *Sztuka rozeznania i podejmowania decyzji. Okazja czy pokusa*, Kraków 2014); TENŻE, *Elogio del nostro tempo. Modernità, libertà e cristianesimo*, Milano 2006 (tłum. pol.: *Pochwała naszych czasów. Nowoczesność, wolność i chrześcijaństwo*, Kielce 2009); TENŻE, *Missione: modo di essere Chiesa*, Bologna 2010 (tłum. pol.: *Misja Kościoła, sprawa nielicznych czy zadanie Kościoła? „Będziecie moimi świadkami” (Dz 1,8)*, Kraków 2016); TENŻE, *Terra appesa al cielo. Bagatelle il re minore*, Milano 2011; TENŻE, *Il futuro è Parola*, Milano 2012; TENŻE, *Ermeneutica teologica. Fenomenologia del linguaggio per una ermeneutica teologica*, Bologna 2012; TENŻE, *Liberi. Beati quelli che crederanno senza sacrificare se stessi*, Roma 2014; TENŻE, A. ZANOTELLI, *Servire è libertà. Vivere alla scuola del Vangelo*, Bellaria (Rimini) 2016; S. FAUSTI, *Lettera al Voltaire. Contrappunti sulla libertà*, Milano 2016; TENŻE, *Chiamati a libertà. L'ultima parola di un profeta del nostro tempo*, Milano 2017.

C.M. MARTINI, *Lectio divina e pastorale*, w: *Ascolto della Parola e preghiera*, Città del Vaticano 1987, s. 213–221; G. ZEVINI, *Lectio divina we wspólnocie chrześcijańskiej. Duchowość – Metoda – Praktyka*, Kraków 2004; A. BAGNI, *Czytanie Biblii w grupie*, Kraków 2004.

¹¹ Benedykt XVI rozwinął tę myśl w adhortacji *O słowo Bożym w życiu i misji Kościoła*, gdy przekonywał, że „Biblia nie była słowem przeszłości, lecz słowem żywym i skutecznym” (VD 5), gdy zachęcał do „animacji biblijnej całego duszpasterstwa”, „biblijnego wymiaru katechezy” i „biblijnej formacji chrześcijan” (VD 73–75), gdy przypominał znaczenie „modlitewnego czytania Pisma Świętego i *lectio divina*” (VD 86–87), oraz z trzeciej części zatytułowanej *Verbum mundo*, poświęconej posłannictwu Kościoła: głoszeniu słowa Bożego w świecie (VD 90–124); por. *Adhortacja apostołska „Verbum Domini”*, Kraków 2010 (dalej: VD).

¹³ POR. W. STINISSEN, *Słowo jest blisko ciebie. O duchowym czytaniu Biblii*, Poznań 2001.

¹⁴ S. FAUSTI, *Per una lettura laica della Bibbia*, Milano 2008 (tłum. pol.: *Jak rozważać i głosić Pismo Święte*, Kraków 2010).

Lektura naukowa – ukierunkowana na ustalenie tekstu, zważająca na gramatykę i składnię, retorykę i formy, na tradycje i źródła, na różne redakcje i sytuacje – jest potrzebna, wręcz niezbędna, by osiąść narzędzia zrozumienia. Lecz jest niepełna. Nie dba o to, jaki jest cel tekstu, który nie polega na jego analizie, lecz jest tym, co wzbudza w czytelniku. Jeśli ktoś mówi do mnie: „Kocham cię”, nie dokonuję analizy gramatycznej, logicznej i retorycznej tego zdania, żeby wiedzieć, co oznacza. Pewien rodzaj naukowej lektury Biblii nie ujmuje rzeczywistości, o której mówi: opisuje ziarenka piasku, nie dostrzegając plaży. A przede wszystkim nie rzuca się w morskie fale. W końcu lektura polityczna, nakazywana w celu zdobycia lub utrzymania władzy, zaprzecza jej istnieniu. Biblia jest pismem profetycznym: wzywa do porzucenia swoich dróg, wyznaczonych żądzą posiadania, władzy i podobania się, aby pójść drogą daru, służby i pokory. Drogą Boga. Biblia nigdy nie jest apologetyczna. Zawsze jest krytyczna. Lecz nie w taki sposób jak stronnice teksty, które dyskredytują innych po to, by uczynić wiarygodnym siebie. Krytykuje swego czytelnika, aby otworzyć go na innych i na Innego, na którego obraz i podobieństwo każdy został stworzony. Ponieważ jest to niewygodna krytyka, prorocy od zawsze cierpią, jak Jan Chrzyciel, na zawodową chorobę: obcięcie głowy. Tam, gdzie nie byłoby to możliwe, każdy środek jest dobry, by ich uciszyć. Aby wybudować budynek, potrzebny jest majster oraz ktoś, kogo możemy określić mianem przeciw-majstra. Pierwszy kieruje pracami, drugi doszukuje się w nich błędów. Aby utworzyć swój lud, Bóg zawsze do pasterzy dołączał proroków – ciernie w boku królów i kapłanów. Apostoł Paweł uważa za swój obowiązek otwarcie zganić Piotra za hipokryzję i brak „poprawności” (por. Ga 2,11-14). Niebezpiecznie jest usuwać przeciw-majstra. Wyrządzają szkodę ci, którzy wychwalają majstra. Oddają Bogu i jego ludowi niedźwiedzią przysługę. Lektura Biblii, jeśli jest właściwa, ma konkretne zadanie: głosić miłość, która wzywa wszystkich do nawrócenia¹⁵.

Takiej żywej i krytycznej lekturze Biblii o. Silvano był wierny przez całe życie. W 2013 r. ukazała się książka *Sogni, allergie, benedizioni*, która nie jest – jak do tej pory – studium egzegetycznym, lecz autobiografią. O. Fausti wyznał jednak, że przedstawia „nie to, co [sam] zrobił, lecz co inni zrobili dla niego... co napisali dla niego” Wspomina sny/marzenia (*sogni*) o nowym soborze powszechnym Kościoła, który będzie mniej sklerikalizowany i mniej zachodni, nieco mniej „uczulony” (*allergie*), a bardziej „błogosławiony” (*benedizioni*)¹⁶. W tej bardzo osobistej książce wybrzmiewa echo wypowiedzi kard. C.M. Martiniego¹⁷, z którym łączyły go silne braterskie i duchowe więzi. Pośród wielkich miłośników słowa Bożego żywe jest przekonanie, że misja ewangelizacyjna

¹⁵ Tamże, s. 13n.

¹⁶ S. FAUSTI, *Sogni, allergie, benedizioni*, s. 13n.

¹⁷ Por. C.M. MARTINI, G. SPORSCHIL, *Jerusalem Nachtgespräche: Über das Risiko des Glaubens*, Freiburg – Basel – Wien 2008.

tworzy fundamentalny wymiar życia. O. Fausti i kard. Martini żywili głębokie przekonanie, że zawsze trzeba pozwalać się ewangelizować przez tych, których chcielibyśmy ewangelizować! Dopiero wtedy, kiedy zostaniemy „zewangelizowani”, możemy zwrócić się do innych, bliższych i dalszych¹⁸. Idąc zatem z Dobrą Nowiną do braci i sióstr, sami stają się synami/córkami (uczniami), według słów Mistrza: „Idźcie więc i pozyskujcie uczniów we wszystkich narodach” (Mt 28,19).

2. Oaza na pustyni wielkiego miasta

W życiu o. Silvano działalność ewangelizacyjna i formacyjna szła w parze z aktywnością społeczno-kulturową. Fausti odważnie zmagał się z problemami ludzi wierzących w zeświecczonym mieście oraz problemami ludzi z marginesu społecznego. Wielkie miasta Europy Zachodniej (do niedawna chrześcijańskiej) stały się współczesnymi duchowymi pustyniami. Właśnie tam coraz więcej ludzi ochrzczonych „żyje tak, jak gdyby Boga nie było. Uzurpuje sobie prawo Stwórcy do ingerowania w tajemnicę życia ludzkiego (...). Odrzucając Boże prawa i zasady moralne, otwarcie występuje się przeciw rodzinie. Na wiele sposobów usiłuje się zagłuszyć głos Boga w ludzkich sercach, a Jego samego uczynić «wielkim nieobecny» w kulturze i społecznej świadomości narodów”¹⁹.

Z psychologicznego punktu widzenia żyją oni na pustyni frustracji, neurozy, niepokoju, słabości i lęku; z teologicznego, egzystencjalnego punktu widzenia są zdominowani przez konsumpcjonizm, relatywizm moralny i subiektywizm wiary; „(...) jest to pustynia braku obecności Boga, sekularyzacji, niezdolności odczucia rzeczy Bożych, niezdolności odczucia, że nasze życie jest wielką tajemnicą miłości. Owocem tego jest lęk” – zauważył kard. C.M. Martini²⁰.

O. Fausti niestrudzenie wychodził do tych pogubionych, odrzuconych, którzy „złe się mają” (Mt 9,12). Szukał dla nich azylu, oazy, bezpiecznej przystani. Wspólnota Villapizzone stała się taką oazą na pustyni wielkiego miasta (Mediolanu), a o. Silvano – przewodnikiem, kierownikiem duchowym i spowiednikiem dla wielu duchownych i świeckich. Jego żywy kontakt ze słowem Bożym sprawił, że z biegiem czasu promieniował na całe otoczenie wielką otwartością i przejrzystością. Posiadł wielki dar rozeznania trudnych relacji rodzących się na styku pogmatwanych ścieżek życia swoich podopiecznych, ale też w tonie całego Kościoła. Oczywiście nie miał gotowych odpowiedzi na wszelkie pytania, np. na temat życia, śmierci, wiary, orientacji seksualnej...

¹⁸ Por. S. FAUSTI, *Misja Kościoła, sprawa nielicznych czy zadanie wszystkich?* „Będziecie moimi świadkami (Dz 1,8)”, Kraków 2016; C.M. MARTINI, *Życie wartościami Ewangelii*, Wrocław 1999.

¹⁹ JAN PAWEŁ II, *Bądźmy świadkami miłosierdzia. Homilia – 18 sierpnia 2002 – Błonia krakowskie, w: Bóg bogaty w miłosierdzie. Pięćdziesiątka do Ojczyzny 16–19 sierpnia 2002*, Kraków 2002, s. 39.

²⁰ C.M. MARTINI, *Przewodnicy na pustyni*, Kraków 2000, s. 84; por. TENŻE, *Alzati, va' a Ninive, la grande città*, Milano 1991; TENŻE, *Parola alla Chiesa, parola alla Città*, Bologna 2002.

Jednak Biblia, której był jednym z największych ekspertów i badaczy, podpowiadała mu wiele ciekawych rozwiązań. Potwierdzał tym samym intuicje Franciszka, że „jeśli chcemy zrozumieć, czym jest wiara, powinniśmy opowiedzieć jej historię, drogę ludzi wierzących (...). Wiara stanowi odpowiedź na słowo skierowane do osoby, daną pewnemu «Ty», które nas woła po imieniu” (LF 8)²¹.

3. Nadzieja zawieść nie może

Emerytowany arcybiskup Mediolanu, obok licznych śmiałych i krytycznych wypowiedzi na temat współczesnego Kościoła, próbował stale budzić wśród wiernych optymizm i zaufanie, stąd też pytał: Czym jest nadzieja?

Rozpocznijmy odpowiedź – korzystając z pomocy św. Pawła, według którego to, co widzimy, nie jest przedmiotem nadziei – wyjaśniając, czym nadzieja nie jest. Na przykład nie jest nadzieją zwykły optymizm, który pozwala mi mówić: w życiu idzie mi nawet dobrze, jakoś sobie radzę, na koniec wychodzi mi nawet pozytywny bilans. Jeśli już tak mówimy, to jest to ocena pomyślniej sytuacji, jaką dał nam Pan. Ponieważ św. Paweł wyjaśnia, że nadzieja wzrasta w doświadczeniu nietrwałości wszystkiego, to znaczy tam, gdzie został utracony sens, gdzie jest pustynia, gdzie jest świat idący ku zagładzie. Nadzieja nie jest zamknięciem oczu wobec nieuniknionego końca, aby zadowolić się byle czym; nie jest chęcią niepatrzenia na historię, która zmierza ku zagładzie, myśląc, że w gruncie rzeczy jest mi dosyć dobrze. Nadzieja to, wciąż według św. Pawła, oczekiwanie aż staniemy się dziećmi Boga, to oczekiwanie na przyszłą chwałę. Jest to przede wszystkim zwrócenie oczu na życie, które przychodzi do nas od Chrystusa, które jest poza i ponad tym wszystkim, co nas rozczarowuje i co nam umyka z rąk. W tym znaczeniu nadzieja jest darmo danym darem Boga, jest przyjęciem tego daru, jest patrzeniem w przyszłość nawet w morze ciemności. Nie zależy ona więc od warunków zewnętrznych, mniej lub bardziej sprzyjających. Zależy natomiast od umiejętności wznoszenia naszego spojrzenia w górę, ku chwale, którą otoczony jest Chrystus i my w Nim. Nadzieja jest utkwieniem wzroku w Chrystusie Zmartwychwstałym, który jest poza wszelkim zniszczeniem i śmiercią. Nadzieja jest otwarciem oczu, aby już tutaj na ziemi zobaczyć, jak bardzo ta Siła, która przekracza historię, działa w niej i przyciąga nas do siebie. Kiedy jest taka nadzieja, stajemy się zdołni patrzeć wokół i dostrzec znaki Chrystusa Zmartwychwstałego pomiędzy nami²².

²¹ FRANCISZEK, *Encyklika „Lumen fidei”*, Wrocław 2013 (dalej: LF).

²² C.M. MARTINI, *Słownik duchowy. Mały przewodnik dla duszy*, Kraków 1999, s. 88n.

Wspólnoty kościelne dzisiejszej Europy Zachodniej często zagubiły gdzieś sens żywej wiary i skuteczności orędzia Ewangelii. Dlatego papież Benedykt XVI musiał przypomnieć, że chrześcijańskie orędzie nie tylko „informuje”, ale również „sprawia” (por. Dz 10,38). Oznacza to: „Ewangelia nie jest jedynie przekazem treści, które mogą być poznane, ale jest przesłaniem, które tworzy fakty i zmienia życie. Mroczne wrota czasu, przyszłości, zostały otwarte na oścież. Kto ma nadzieję, żyje inaczej; zostało mu dane nowe życie” (SS 2)²³. Natomiast Franciszek – podczas jubileuszu katechetów w Rzymie (23–25 września 2016 r.) – zauważył: „Ten, kto głosi nadzieję Jezusa, niesie radość i widzi daleko, ma przed sobą horyzonty, nie ma muru, który go zamyka, widzi daleko, ponieważ potrafi patrzeć poza zło i problemy. Widzi jednocześnie dobrze z bliska, ponieważ jest wrażliwy na bliźniego i jego potrzeby”²⁴.

Coraz więcej ludzi poszukuje znaków nadziei na obrzeżach wielkich ośrodków, tradycyjnych wspólnot (parafii) – szuka ich w nowych ruchach, wspólnotach i stowarzyszeniach. Papież Franciszek zachęca więc młodych, by „wyjść” – opuścić wygody i dotrzeć na peryferie, które potrzebują Ewangelii – podjąć na nowo misję Chrystusa (por. Mt 28,19n; Łk 24,47n; Dz 1,8). O. Silvano uprzedzał tę intuicję papieską, organizując wspólnotę Villapizzone. Odważnie wychodził i szukał, ewangelizował i nauczał zwłaszcza tych, którzy się zagubili (por. Mk 2,17; Mt 9,13n; Łk 19,10). Ludziom z marginesu głosił orędzie nadziei, które rzeczywiście „tworzy fakty i zmienia życie” Dobre owoce jego posługi podążają za nim i zapisane są w Księdze życia (por. Ap 14,13).

W takiej perspektywie nadziei o. Silvano odszedł do wieczności w wieku 75 lat – 25 czerwca 2015 r., otoczony gronem swoich duchowych uczniów i przyjaciół, którzy dzięki jego świadectwu i posłudze Słowa dowiedzieli się, że „nadzieja nie może zawieść, ponieważ miłość Boga wypełnia nasze serca przez Ducha Świętego, który jest nam dany” (Rz 5,5 – wg BP).

Prorocze słowa Benedykta XVI, że „Ewangelia nie jest jedynie przekazem treści, które mogą być poznane, ale jest przesłaniem, które tworzy fakty i zmienia życie”, pięknie dopełniły się w życiu o. Silvano Faustiego – duchowego syna św. Ignacego z Loyoli. Jego pasja biblijnych poszukiwań zaowocowała imponującym dorobkiem publikacji, które propagują starożytną praktykę *lectio divina*, katechetyczną lekturę Pisma Świętego – katechezę narracyjną oraz rozeznawanie powołania według duchowości ignacjańskiej. Z tego dorobku korzysta wspólnota braci zakonnych i świeckich w Villapizzone (Mediolan) oraz wiele innych wspólnot, które praktykują osobistą

²³ BENEDYKT XVI, *Encyklika „Spe salvi”*, Kraków 2007 (dalej: SS).

²⁴ Por. <http://iubilaeummisericordiae.va/> (22.04.2018).

i wspólnotową lekturę Biblii. Metoda *lectio divina*, pierwotnie praktykowana w środowisku zakonnym, dzisiaj stała się dostępna dla wszystkich wierzących w Chrystusa – Słowo Życia. Medytacyjna lektura Pisma Świętego jest żywym doświadczeniem wielu osób duchownych i świeckich, autentycznym darem Boga, bez którego chrześcijanie nie potrafiliby czytać, rozważać, modlić się i żyć Słowem. Ćwiczenie się w słuchaniu słowa Bożego ułatwia poznanie „sprawy Jezusa z Nazaretu” (Dz 10,38), wzmaga pasję badawczą („łowienie/tropienie” w Biblii), czyli właściwą interpretację i aktualizację orędzia zbawienia.

Data wpłynięcia: 2019-11-08;

Data uzyskania pozytywnych recenzji: 2020-10-16;

Data przesłania do druku: 2020-12-29.

References

- ACCATTOLI L., FAUSTI S., *Beatitudini per il giovani*, Milano: Il Dialogo, 2003.
- BAGNI A., *Czytanie Biblii w grupie*, tłum. B. Żurawska, Kraków: Salwator, 2004.
- BENEDYKT XVI, Adhortacja apostolska *Verbum Domini*, Kraków: Wydawnictwo M, 2010.
- BENEDYKT XVI, Encyklika *Spe salvi*, Kraków: Wydawnictwo M, 2007.
- BIEMMI E., *Narracyjny wymiar katechezy. Zarys problematyki*, w: A. KRÓLIKOWSKA (red.), *Narracyjny wymiar edukacji chrześcijańskiej*, Kraków: Wydawnictwo WAM, 2012, s. 13–23.
- FAUSTI S., *Chiamati a libertà. L'ultima parola di un profeta del nostro tempo*, Milano: Terra Santa, 2017.
- FAUSTI S., *Dzieje Apostolskie. Rozdziały 1–9. Komentarz duchowy*, t. I, tłum. P.R. Gryziec, Kraków: „Bratni Zew”, 2015.
- FAUSTI S., *Dzieje Apostolskie. Rozdziały 10–18. Komentarz duchowy*, t. II, tłum. P.R. Gryziec, Kraków: „Bratni Zew”, 2016.
- FAUSTI S., *Dzieje Apostolskie. Rozdziały 19–28. Komentarz duchowy*, t. III, tłum. P.R. Gryziec, Kraków: „Bratni Zew”, 2017.
- FAUSTI S., *Elogio del nostro tempo. Modernità, libertà e cristianesimo*, Milano: Ancora, 2006 (*Pochwała naszych czasów. Nowoczesność, wolność i chrześcijaństwo*, tłum. D. Chodyniecki, Kielce: Jedność, 2009).
- FAUSTI S., *Ermeneutica teologica. Fenomenologia del linguaggio per una ermeneutica teologica*, Bologna: EDB, 2012.
- FAUSTI S., *L'Idiozia. Debolezza di Dio e salvezza di l'uomo*, Milano: Ancora, 2001 (*Glupota krzyża. Słabość Boga i zbawienie człowieka*, tłum. P.R. Gryziec, Kraków: „Bratni Zew”, 2014).
- FAUSTI S., *Il futuro è Parola*, Milano: Ancora, 2012.
- FAUSTI S., *La fine del tempo. Lectio sulla prima lettera ai tessalonesi*, Milano: Ancora, 2005 (*Kres czasu. Lectio w oparciu o Pierwszy List do Tesaloniczan*, tłum. P.R. Gryziec, Kraków: „Bratni Zew”, 2014).
- FAUSTI S., *La libertà dei figli di Dio. Commento alla Lettera dei Galati*, Milano: Ancora, 2000 (*Wolność dzieci Bożych. Komentarz do Listu do Galatów*, tłum. L. Radziewicz-Doktór, Kraków: „Bratni Zew”, 2008).

- FAUSTI S., *Lettera a Sila. Quale futuro per il cristianesimo?*, Milano: Ancora, 2017 (*Jaka przyszłość czeka chrześcijaństwo? List do Sylasa*, tłum. M. Osocha, Kraków: „Bratni Zew”, 2008).
- FAUSTI S., *Lettera al Voltaire. Contrappunti sulla libertà*, Milano: Ancora, 2016.
- FAUSTI S., *Liberi. Beati quelli che crederanno senza sacrificare se stessi*, Roma: San Paolo Edizioni, 2014.
- FAUSTI S., *Missione: modo di essere Chiesa*, Bologna: EDB, 2010 (*Misja Kościoła, sprawa nielicznych czy zadanie Kościoła? „Bądźciecie moimi świadkami” (Dz 1,8)*, tłum. A. Bałuca-Grimaldi, Kraków: „Bratni Zew”, 2016).
- FAUSTI S., *Occasione e tentazione?*, Milano: Ancora, 2005 (*Sztuka rozeznania i podejmowania decyzji. Okazja czy pokusa*, tłum. B.A. Gancarz, Kraków: „Bratni Zew”, 2014).
- FAUSTI S., *Per una lettura laica della Bibbia*, Milano: Ancora, 2008 (*Jak rozważać i głosić Pismo Święte*, tłum. M. Osocha, Kraków: „Bratni Zew”, 2010).
- FAUSTI S., *Rozważaj i głos Ewangelię. Katecheza narracyjna Ewangelii według św. Marka*, tłum. B.A. Gancarz, Kraków: „Bratni Zew”, 2008.
- FAUSTI S., *Rozważaj i głos Ewangelię. Wspólnota czyta Ewangelię według św. Jana*, tłum. B.A. Gancarz, Kraków: „Bratni Zew”, 2009.
- FAUSTI S., *Sogni, allergie, benedizioni*, Roma: San Paolo Edizioni, 2013.
- FAUSTI S., *Terra appesa al cielo. Bagatelle il re minore*, Milano: Ancora, 2011.
- FAUSTI S., *Wspólnota czyta Ewangelię według św. Łukasza*, tłum. K. Kozak, Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2006.
- FAUSTI S., *Wspólnota czyta Ewangelię według św. Mateusza*, tłum. Z. Ziółkowski, Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2007.
- FAUSTI S., *Wspólnota czyta Ewangelię według św. Marka*, tłum. Z. Ziółkowski, Częstochowa: Edycja Świętego Pawła, 2017.
- FAUSTI S., CANELLA V., *Rozważaj i głos Ewangelię wg św. Mateusza. Ewangelia do czytania, słuchania, modlenia się i dzielenia*, tłum. B.A. Gancarz, Kraków: „Bratni Zew”, 2009.
- FAUSTI S., CANELLA V., *Rozważaj i głos Ewangelię według św. Łukasza. Ewangelia do czytania, słuchania, modlenia się i dzielenia*, tłum. B.A. Gancarz, Kraków: „Bratni Zew”, 2009.
- FAUSTI S., ZANOTELI A., *Servire è libertà. Vivere alla scuola del Vangelo*, Bellaria (Rimini): EMI, 2016.
- FRANCISZEK, *Encyklika „Lumen fidei”*, Wrocław: Wydawnictwo TUM, 2013.
- Interpretacja Biblii w Kościele. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej z komentarzem biblistów polskich*, tłum. R. Rubinkiewicz, Warszawa: Vocatio, 1999.
- JAN PAWEŁ II, *Bądźmy świadkami miłosierdzia. Homilia – 18 sierpnia 2002 – Błonia krakowskie*, w: *Bóg bogaty w miłosierdzie. Pielgrzymka do Ojczyzny 16–19 sierpnia 2002*, Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława, 2002.
- MARTINI C.M., SPORSCHIL G., *Jerusalem Nachtgespräche: Über das Risiko des Glaubens*, Freiburg – Basel – Wien: Herder, 2008.
- KOCHEL J., *Katecheza misyjna w Ewangelii Łukasza i Dziejach Apostolskich. Biblijno-katechetyczne studium narracyjne*, Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, 2013.
- MARTINI C.M., *Alzati, va' a Ninive, la grande città*, Milano: Centro Ambrosiano di Docum., 1991.

- MARTINI C.M., *Lectio divina e pastorale*, w: Salvatore A. Panimolle (red.), *Ascolto della Parola e preghiera*, Città del Vaticano 1987, s. 213–221.
- MARTINI C.M., *Parola alla Chiesa, parola alla Città*, Bologna: EDB, 2002.
- MARTINI C.M., *Przewodnicy na pustyni*, tłum. Ł. Skuza, Kraków: Wydawnictwo WAM, 2000, s. 84.
- MARTINI C.M., *Słownik duchowy. Mały przewodnik dla duszy*, tłum. H. Bzikom, Kraków: Wydawnictwo M, 1999.
- MARTINI C.M., *Życie wartościami Ewangelii*, tłum. M.E. Nowak, Wrocław: Wydawnictwo TUM, 1999.
- PAWŁOWSKI Z., *Co robi Jezus w domu bogatego celnika (Łk 19,1-10). Analiza narracji w lekturze Biblii*, AK 154 (2010), nr 1, s. 70–86.
- PIKOR W. (red.), *Przypowieści Jezusa. Narracyjny klucz lektury*, Kielce: Wydawnictwo Jedność, 2011.
- STINISSEN W., *Słowo jest blisko ciebie. O duchowym czytaniu Biblii*, tłum. J. Iwaszkiewicz, Poznań: W drodze, 2001.
- SZYMIK S., *Podstawowe aspekty analizy narracyjnej tekstu biblijnego*, RBL 49 (1996), s. 90–103.
- SZYMIK S., *Metoda narracyjna jako propozycja dialogu z tekstem*, w: W. PIKOR (red.), *Język Biblii. Od słuchania do rozumienia*, Kielce: Instytut Teologii Biblijnej, 2005, s. 11–20.
- TONELLI R., *La narrazione come proposta per una nova evangelizzazione*, Roma: LAS, 2012.
- ZEVINI G., *Lectio divina we wspólnocie chrześcijańskiej. Duchowość – Metoda – Praktyka*, tłum. M. Musioł, Kraków: Salvator, 2004.

Nota o Autorze